

УДК 379.85:640.43

Нестерчук І.К.,
кандидат географічних наук, доцент,
завідувач кафедри туризму
Житомирський національний аргоекологічний університет

ГАСТРОНОМІЧНИЙ ТУРИЗМ: МЕТОДИЧНА ПЛАТФОРМА

У статті комплексно проаналізовано методи дослідження в туризмі – теоретичні та прикладні. Теоретичні методи спираються на напрацювання науково-методичних засад територіальної організації активного відпочинку. В свою чергу, прикладні методи дослідження активізують створення рекомендацій у туристичній діяльності та туристському секторі економіки. Ретроспективний аналіз географічної науки на перший план висунув описовий метод, який був панівним до середини ХХ ст., на зміну йому прийшов лінгвістичний аналіз (60-ті роки ХХ ст.). Продовжуючи наукову традицію, набуває популярності системний підхід (60–80-ті роки ХХ ст.). На сучасному етапі бігейвіористський підхід отримав всезагальне визнання (інтерв'ю, спостереження, анкетування, інтерактивні методи). Свою нішу зайняли економічні методи, зокрема економіко-математичне моделювання сфери обслуговування. У структурі загальнонаукових методів і прийомів найчастіше виділяють три рівні: методи емпіричного дослідження; методи теоретичного пізнання; логічні методи і прийоми дослідження.

Ключові слова: методи наукових досліджень та їх класифікація, методи дослідження в туризмі, гастрономічний туризм, теоретичні та прикладні методи, загальнонаукові методи, загально-логічні методи та прийоми дослідження, метод наукового пізнання.

В статье комплексно проанализированы методы исследования в туризме – теоретические и прикладные. Теоретические методы опираются на наработки научно-методических основ территориальной организации активного отдыха. В свою очередь, прикладные методы исследования активизируют создание рекомендаций в туристической деятельности и туристском секторе экономики. Ретроспективный анализ географической науки на первый план выдвинул описательный метод, который был господствующим до середины ХХ в., на смену ему пришел лингвистический анализ (60-е годы ХХ в.). Продолжая научную традицию, приобретает популярность системный подход (60–80-е годы ХХ в.). На современном этапе бигейвиористский подход получил всеобщее признание (интервью, наблюдение, анкетирование, интерактивные методы). Свою нишу заняли экономические методы, в частности экономико-математическое моделирование сферы обслуживания. В структуре общеобразовательных научных методов и приемов чаще всего выделяют три уровня: методы эмпирического исследования; методы теоретического познания; логические методы и приемы исследования.

Ключевые слова: методы научных исследований и их классификация, методы исследования в туризме, гастрономический туризм, теоретические и прикладные методы, общенаучные методы, общелогические методы и приемы исследования, метод научного познания.

Nesterchuk I.K. GASTRONOMIC TOURISM: METHODOLOGICAL PLATFORM

The article analyzes in detail the methods of research in tourism theoretical and applied. Theoretical methods are based on the development of scientific and methodological foundations of the territorial organization of active recreation. In turn, applied research methods intensify the creation of recommendations in tourism and the tourist sector of the economy. A retrospective analysis of geographic science put forward a descriptive method that was prevalent until the middle of the 20th century, instead of a linguistic analysis (60th years of the 20th century). Continuing the scientific tradition is gaining popularity universal recognition (interviews, observations, questionnaires, interactive methods). Economic methods, in particular economic-mathematical modeling of the sphere of service, have occupied their niche. In the structure of general educational methods and techniques, three levels are most often distinguished: methods of empirical research; methods of theoretical knowledge; logical methods and methods of research.

Key words: methods of scientific research and their classification, methods of research in tourism, gastronomic tourism, theoretical and applied methods, general scientific methods, general methods and methods of research, method of scientific knowledge: essence, content, main characteristics.

Постановка проблеми. В наш час, коли більшість людей живе у багатонаціональних мегаполісах і містах, де вже майже повністю втрачені національні та культурні традиції і

звичаї, де мільйони жителів планети з сотень різних етнічних груп зуться українцями, американцями, європейцями і т. д., а міжнаціональні особливості людей, що живуть в містах,

стерті глобалізацією і урбанізацією, особливої актуальності та популярності набуває гастрономічний туризм. Він допомагає не тільки доторкнутися до витоків власної національної культури, мистецтва харчування та приготування їжі на споконвічних територіях проживання, а й пізнати інші, часто стаючи для міських жителів віддушиною в сірому і шаблонному повсякденному житті. Також гастрономічний туризм є однією з успішно реалізованих форм культурного дозвілля.

У науковій літературі висвітлювалися питання різних видів туризму в тій чи іншій мірі: самодіяльного, клубного туризму, кіно-туризму, сімейного туризму, сезонного, міжсезонного і несезонного туризму, екзотичного туризму (в тому числі шукачів скарбів), екстремальних видів туризму (водних, наземних, гірських, повітряних), полярного туризму, винного та етнотуризму. Виділяючи види спортивного туризму, необхідно відзначити, що найбільшу кількість робіт написано з гірського, гірськолижного туризму і альпінізму. Значна увага приділена велосипедному, пішохідному туризму, водному, в тому числі яхтно-катерному і підводному туризму, спелеотуризму, кінному туризму, спортивно-оздоровчому туризму, спортивному орієнтуванню, в'їзному та виїзному туризму, освітньому, в тому числі лінгвістичному, пляжному, рекреаційному, груповому туризму, політичному туризму, професійно-прикладному туризму, пригодницькому туризму, діловому (бізнес) туризму та його підвидів: конгресовому й інсентив-туризму, екскурсійному, науково-пізнавальному, культурно-пізнавальному, науковому, науково-технічному туризму, музейному, героїко-патріотичному туризму, паратуризму, сільському туризму, подієвому і мегаподієвому туризму, оздоровчому туризму, туризму по місцях легенд і переказів, етнокультурному, історико-культурному туризму, водному, мисливському, рибальському туризму. За способами пересування і використання транспортних засобів необхідно виділити літературу, присвячену автомобільному, залізничному, автобусному, водному (морському, річковому озерному), повітряному, мотоциклетному туризму. Деякі роботи присвячені екзотичним видам транспорту: польотам на повітряних

кулях, турам на собачих упряжках, космічним турам. Тема екологічного туризму – найпопулярніша і найзатребувана на сьогоднішній день тема. Автори досліджували проблеми розвитку релігійного туризму і паломництва. Маловивченими залишаються такі види туризму, як цвинтарний туризм, військовий і героїко-патріотичний туризм, тюремний туризм, винний туризм, весільний туризм, тури на місця катастроф, шоп-туризм, етнографічний туризм, джайлоо-туризм, гумористичний туризм, хобі-туризм, ностальгічний туризм, політичний туризм. Серед них на перше місце висунутий гастрономічний туризм.

Головне на сьогоднішній день завдання у вивченні гастрономічного туризму – перехід від загальних до приватних питань, до регіонального вивчення гастротуризму, його розвитку в конкретній територіальній громаді, районі, області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність людей в будь-якій її формі (наукова, практична і т.п.) визначається цілою низкою чинників. Кінцевий її результат залежить не тільки від того, хто діє (суб'єкт) або на що вона спрямована (об'єкт), але і від того, як відбувається даний процес, які способи, прийоми, засоби при цьому застосовуються [18–20]. Це і є проблеми методу. Зараз мова піде про методи наукового пізнання. Системний підхід досліджував В. Преображенський, бігеївіористський підхід – А. Ковальчик, О. Шаблій виділяв три великі групи методів дослідження: філософські, загальнонаукові, конкретно-наукові методи. Описові, статистичні, графічні методи сприяють вивченню території туристичної спеціалізації. Картографічний метод – це систематизація й узагальнення результатів географічних досліджень у формі картографічних моделей, карт, картосхем (М. Рутинський і О. Стецюк). У розвідках географії туризму спостерігаємо повернення від кількісних методів до якісного аналізу з використанням соціологічних, психологічних і етнологічних методологій, а також застосування економічної теорії та теорії менеджменту. До якісних показників, які широко застосовують у географічній практиці, належить так званий коефіцієнт Баретта і Деферта, що вказує на рівень розвитку туристичної функції. Метод SWOT застосову-

вали для визначення можливостей розвитку туризму на певній території. В умовах розвитку інформаційного суспільства у дослідженні туризму вагоме місце посідатимуть математичні методи, зокрема економіко-математичні й соціально-просторові моделі з використанням комп'ютерних технологій (С. Кузик). У вітчизняній науці теоретичним засадам розвитку географії туризму присвячено небагато праць вчених (Б. Яценко, О. Любіцева, М. Крачило, О. Бейдик, М. Мальська, М. Рутинський та ін.), а теорій і концепцій цієї галузі дуже мало [13; 14; 15] у зарубіжній літературі, основні акценти висвітлюються у працях С. R. Goeldner, J. R. Brent Ritchie, R. W. McIntosh, E. Cohen, A. Guseynov, N. Mironenko, E. Eldarov, Mac Cannel D., D. Pearce, K. Przecławski) [24 – 29]. Тому доводиться використовувати переважно розвідки зарубіжних учених. До них належить праця польського вченого А. Ковальчика «Geografna turystyki». Цікавим дослідженням про вивчення теоретичних питань розвитку туризму вирізняється праця туризмознавців Ю. Тьомного і Л. Тьомної. Теорія розвитку туризму безпосередньо пов'язана з теорією стадій економічного зростання, яку розробив американський економіст-історик У. Ростоу.

Постановка завдання. Мета даної статті полягає в систематизації знань вчених про гастрономічний туризм як об'єкт наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. В туризмі науковий метод являє собою систему підходів і способів, що відповідають предмету і завданням даної науки. У всі часи значення методу пізнання високо оцінювалося усіма дослідниками. Так, Френсіс Бекон порівнював метод зі світильником, що висвітлює подорожньому дорогу в темряві, і вважав, що не можна розраховувати на успіх у вивченні якого-небудь питання, йдучи хибним шляхом. Філософ прагнув створити такий метод, який міг би бути «органом» (знаряддям) пізнання, забезпечити людині панування над природою. В якості такого методу він розглядав індукцію, яка вимагає від науки виходити з емпіричного аналізу, спостереження і експерименту, з тим, щоб на цій основі пізнати причини і закони. Р. Декарт називав методом «точні і прості правила», дотримання яких сприяє збільшенню

знання, дозволяє відрізнити помилкове від істинного. Він говорив, що краще вже не думати про відшукування яких би то не було істин, ніж робити це без будь-якого методу, особливо без дедуктивно-раціоналістичного. Істотний внесок у методологію наукового пізнання внесла німецька класична (Гегель) і матеріалістична (Маркс) філософія, досить глибоко розробила діалектичний метод на ідеалістичній і матеріалістичній основі відповідно. Цілий ряд плідних, оригінальних (і багато в чому ще не освоєних) методологічних ідей було сформульовано представниками російської філософії. Це, зокрема, ідеї про нерозривність методу й істини і неприпустимість «зневаги методом» (О. Герцен і М. Чернишевський); про «органічну логіку» та її методи – діалектиці (В. Соловйов); про «методологічну наївність», про діалектику як «ритм питань і відповідей» (П. Флоренський); про закони логіки як властивості самого буття, а не суб'єкта, не «мислення», про необхідність «подолання кошмару формальної логіки» і про необхідність звільнення наукового пізнання «від кошмару математичного природознавства» (Бердяєв та ін.). Важливу роль методу для діяльності людей підкреслювало багато видатних вчених. Так, фізіолог І. Павлов писав: «Метод найперша, основна річ. Від методу, від способу дії залежить вся серйозність дослідження. Вся справа в хорошому методі. При хорошому методі і не дуже талановита людина може зробити багато. А при поганому методі й геніальна людина буде працювати даремно і не отримає цінних, точних даних». Відомий психолог Л. Виготський говорив, що методологія як сукупність методів наукового пізнання подібна «хребта в організмі тварини», на якому весь цей організм тримається. Отже, метод наукового пізнання – безумовно, важлива і потрібна річ. Однак неприпустимо впадати в крайнощі: по-перше, недооцінювати метод та методологічні проблеми, вважаючи все це незначною справою, «відволікаючою» від цієї роботи, справжньої науки і т.п. (методологічний негативізм); по-друге, перебільшувати значення методу, вважаючи його більш важливим, ніж той предмет, до якого його хочуть застосувати, перетворювати метод в якусь «універсальну відмічку» до всього і вся, в простий і доступний «інстру-

мент» наукового відкриття («методологічна ейфорія»). Справа в тому, що жоден методологічний принцип не може виключити, наприклад, ризику зайти в глухий кут в ході наукового дослідження. В. Кохановський стверджує, що «будь-який метод виявиться неефективним і навіть марним, якщо ним користуватися не як «керівної ниткою» в науковій або іншій формі діяльності, а як готовим шаблоном для перефарбування фактів. Головне призначення будь-якого методу – на основі відповідних принципів (вимог, приписів і т.п.) забезпечити успішне вирішення певних пізнавальних і практичних проблем, приріст знання, оптимальне функціонування і розвиток тих чи інших об'єктів. У зв'язку з цим необхідно мати на увазі наступне. Метод, як правило, застосовується не ізольовано, сам по собі, а в поєднанні, взаємодії з іншими. А це означає, що кінцевий результат наукової діяльності багато в чому залежить від того, наскільки вміло й ефективно використовується «в справі» евристичний потенціал кожної зі сторін того чи іншого методу і всіх методів в їх взаємозв'язку. Кожен елемент методу існує не сам по собі, а як сторона цілого, і застосовується як ціле. Ось чому дуже важливий методологічний плюралізм, тобто здатність опанувати різноманітні методи і вміти їх застосовувати. Особливе значення має здатність освоєння протилежних методологічних підходів та їх правильне поєднання. Загальною основою, «ядром» системи методологічного знання є філософія як універсальний метод. Її принципи, закони і категорії визначають загальний напрямок і стратегію дослідження, «пронизують» всі інші рівні методології, своєрідно заломлюючись і втілюючись у конкретній формі на кожному з них. У науковому дослідженні не можна обмежуватися тільки філософськими принципами, але неприпустимо і залишати їх «за бортом» як щось, що не належить природі даної діяльності. Очевидно, що якщо під філософією розуміти пошуки знання в його найбільш загальній, найбільш широкій формі, то її можна вважати «матір'ю всіх наукових пошуків». Історія пізнання і практики підтвердили цей висновок. У своєму застосуванні будь-який метод модифікується в залежності від конкретних умов, мети дослідження, характеру вирі-

шуваних завдань, особливостей об'єкта, тієї чи іншої сфери застосування методу (природа, суспільство, пізнання), специфіки досліджуваних закономірностей, своєрідності явищ і процесів (матеріальні або духовні, об'єктивні чи суб'єктивні) і т.п. Тим самим зміст системи методів, використовуваних для вирішення певних завдань, завжди конкретний, бо в кожному випадку зміст одного методу або системи методів модифікується у відповідності з природою досліджуваного процесу.

У структурі загальнонаукових методів і прийомів найчастіше виділяють три рівні: методи емпіричного дослідження; методи теоретичного пізнання; логічні методи і прийоми дослідження [22; 23].

Методи емпіричного дослідження: спостереження, експеримент, порівняння, опис, вимірювання [21].

Слід підкреслити, що методи емпіричного дослідження ніколи не реалізуються «наосліп», а завжди «теоретично навантажені», направляються певними концептуальними ідеями.

Методи теоретичного пізнання: формалізація, аксіоматичний метод, гіпотетико-дедуктивний метод, сходження від абстрактного до конкретного [18–23].

Загальні логічні методи і прийоми дослідження: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, ідеалізація, індукція, аналогія, моделювання, системний підхід, структурно-функціональний (структурний) метод, ймовірно-статистичний [20]. Важлива роль загальнонаукових підходів полягає в тому, що в силу свого «проміжного характеру» вони опосередковують взаємоперехід філософського і суб'єктивно-наукового знання (а також відповідних методів). Названі методи тому і називаються загальнонауковими, що застосовуються у всіх науках, але обов'язково з урахуванням особливостей предмета кожної науки або наукової дисципліни і специфіки пізнання природних, соціальних і духовних явищ.

Все ширше розвиваються соціальні експерименти, які сприяють впровадженню в життя нових форм соціальної організації та оптимізації управління суспільством. Об'єкт соціального експерименту, в ролі якого виступає певна група людей, є одним з учасників експерименту, з інтересами якого доводиться рахува-

тися, а сам дослідник виявляється включеним в досліджувану їм ситуацію [20].

Висновки з проведеного дослідження.

Гастрономічний туризм як соціокультурний феномен стає поступово привабливим об'єктом наукових досліджень. Методологія дослідження туристської діяльності дозволяє обґрунтувати науковий підхід до вивчення і вирішення теоретичних і практичних питань туризму. Методологічна оцінка туристської діяльності допомагає визначити ймовірного конкурента на ринку послуг, економічний і технічний стан турпідприємства, передбачувані способи його розвитку і ведення конкурентної боротьби, стратегію і тактику діяльності фахівців. В основі методології лежить вивчення туризму як суспільного явища, яке носить активний і творчий характер, оскільки відбувається в процесі цілеспрямованої практичної діяльності людей. У подорожах і екскурсіях діяльність людей збагачується новим досвідом у результаті знайомства з новими пам'ятками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анализ финансово-экономической деятельности предприятий / Н. П. Любушин, В. Б. Лещева, В. Г. Дьякова и др. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001.
2. Арсеньев Ю.Н. Управление персоналом. Технологии / Ю.Н. Арсеньев, С.И. Шелобаев, Т.Ю. Давыдова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005.
3. Баканов М.И. Теория экономического анализа / М.И. Баканов, А.Д. Шеремет. – М.: Финансы и статистика, 2002.
4. Балабанов И.Т. Экономика туризма / И.Т. Балабанов, А.И. Балабанова. – М.: Финансы и статистика, 2003.
5. Виханский О.С. Стратегическое управление / О.С. Виханский. – М.: Изд-во Гардарики, 2002.
6. Горфинкель В.Я. Коммуникация и корпоративное управление / В.Я. Горфинкель, В.С. Торопцов, В.А. Швандар. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005.
7. Грошев И.В. Организационная культура / И.В. Грошев, П.В. Емельянов, В.М. Юрьев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004.
8. Дмитриев М.Н. Экономика и предпринимательство в социально-культурном сервисе и туризме / М.Н. Дмитриев, М.Н. Забаев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006.
9. Емельянов Б.В. Экскурсоведение / Б.В. Емельянов. – М.: Советский спорт, 2004.
10. Кабушкин Н.И. Менеджмент гостиниц и ресторанов / Н.И. Кабушкин, Г.А. Бондаренко – М., 2002.
11. Миротин Л.Б. Логистика: обслуживание потребителей / Л.Б. Миротин, Ы.Э. Ташбаев, А.Г. Касенов. – М.: ИНФРА-М, 2002.
12. Черняк В.З. Бизнес-планирование / В.З. Черняк. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003.
13. Крачило Н.П. Экономико-географические проблемы туризма и его эффективность (вопросы теории, методики и практики): автореф. дис. ... на соискание ученой степени д-ра геогр. наук / Н.П. Крачило. – К., 1992. – 35 с.
14. Крачило Н.П. Основы туризмовеждения / Н.П. Крачило. – К.: Вища школа, 1980. – 118 с.
15. Любичева О.О. Туризмознавство: вступ до фаху: [підручник] / О.О. Любичева, В.К. Бабарицька. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 335 с.
16. Баскаков А.Я. Методология научных исследований / А.Я. Баскаков, Н.В. Туленков – К.: 2006. – 210 с.
17. Єріна А.М. Методологія наукових досліджень / А.М. Єріна, В.Б. Захожай, Д.Л. Єрін – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 212 с.
18. Ковальчук В.В. Основы научных исследований / В.В. Ковальчук, Л.М. Моїсеев. – 3-е вид., перероб. і допов. – К.: ВД «Професіонал», 2005. – 240 с.
19. Крушельницька О.В. Методологія і організація наукових досліджень / О.В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.
20. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарченко; 5-те вид., – К.: Знання, 2006. – 307 с.
21. Цехмістрові Г.С. Основы научных исследований / Г.С. Цехмістрові. – К.: ВД «Слово», 2004. – 240 с.
22. Стеченко Д.М. Методологія наукових досліджень / Д.М. Стеченко, О. С. Чмир. – К.: Знання, 2005. – 309 с.
23. П'ятницька-Позднякова І. С. Основы научных исследований у вищій школі / І.С. П'ятницька-Позднякова. – К.: 2003. – 116 с.
24. Charles R Goeldner, J.R. Brent Ritchie, Robert W. McIntosh. Tourism: Principles. Practices. Philosophies. Eighth Edition. USA – 1999. – 562 с.
25. Cohen E. Contemporary tourism – trends and challenges: sustainable authenticity or contrived post-modernity? // Tourism: Critical in the Social Sciences. Vol. I /ed. By S. Williams. – London; N.Y.: Routledge, 2004. – P. 179-201.
26. Guseynov A., Mironenko N., Eldarov E. Relationship «house – destination» and «guest – host» in tourist.
27. Mac Cannel D. The Tourist: A New Theory of the Leisure Class. – New York: Schocken, 1976; Nash D. Anthropology of Tourism. – Oxford: Elsevies, 1996.
28. Pearce D. Tourist Development, Longmen, 2 nd end 1989. – 312 p.
29. Przecławski, K. Człowiek a turystyka – zarys socjologii turystyki / K. Przecławski. – Krakow: Albi, 1996.